

Г.В. МИСАКА*

(Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна)

І.А. ДЕРУН**

(Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна)

Трансдисциплінарний підхід в підвищенні ефективності управління інтелектуальним капіталом компанії

Четверта промислова революція спричиняє появу принципово нового типу промислового виробництва, в якому інтелектуальний капітал відіграватиме роль найважливішого фактору виробництва. Це зумовлює необхідність оперативного та раціонального управління його складовими з метою комплексної реалізації конкурентних переваг компанії. Для підвищення ефективності використання інтелектуального капіталу компанії стейкхолдери потребують якісного інформаційно-аналітичного забезпечення. Мета статті полягає у визначенні пріоритетності фінансування визначених на основі даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності елементів первинного (людський капітал) та вторинного (структурний капітал) інтелектуального капіталу на різних стадіях життєвого циклу компанії в цілях максимізації результатів її діяльності. Для досягнення поставленої мети використано методи аналізу та синтезу, моделювання, табличний та графічний методи дослідження тощо. Авторами проаналізовано існуючі класифікації складових інтелектуального капіталу та визначено фінансові індикатори окремих елементів первинного та вторинного капіталу на різних етапах функціонування компанії. До вартості первинного інтелектуального капіталу пропонується відносити: оплату праці та преміювання; навчання та підвищення кваліфікації працівників; атестацію кадрів; додаткове пенсійне забезпечення; відрядження, участь та проведення виставок, презентацій; рекрутинг. Натомість до вартості вторинного інтелектуального капіталу слід відносити капіталізовані витрати на об'єкти інтелектуальної власності та інформаційної інфраструктури; ліцензії; зареєстровані торгові марки; франшизи тощо. Крім того, елементи вторинного інтелектуального капіталу знаходять своє відображення у складі витрат періоду, зокрема: витрати на формування, підтримку та розвиток корпоративної культури, клієнтської бази, дослідження та розробки, структурну реорганізацію тощо. В статті запропоновано матрицю пріоритетності фінансування складових інтелектуального капіталу на різних етапах життєвого циклу компанії.

Ключові слова: вторинний інтелектуальний капітал, життєвий цикл компанії, інтелектуальний капітал, людський капітал, первинний інтелектуальний капітал, структурний капітал.

DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-1\(83\)-49-54](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-1(83)-49-54)

H.V. MYSAKA

(Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine)

I.A. DERUN

(Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine)

Transdisciplinary Approach to Increase of Company's Intellectual Capital Management Efficiency

The Fourth Industrial Revolution entails the emergence of a fundamentally new type of industrial production, in which intellectual capital will play the role of the most important factor of production. This necessitates the operative and rational management of its components in order to achieve the complex implementation of the company's competitive advantages. Stakeholders need high-quality information and analytical support to increase the efficiency of

* Мисака Ганна Вікторівна, доцент кафедри обліку та аудиту Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ), кандидат економічних наук, доцент.

** Дерун Іван Анатолійович, асистент кафедри обліку та аудиту Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ), кандидат економічних наук.

company's intellectual capital use. The goal of the paper is to determine the priority of financing the elements of primary (human capital) and secondary (structural capital) intellectual capital based on accounting data and financial statements which are determined at the various stages of business life cycle in order to maximize the results of its activities. Methods of analysis and synthesis, modeling, tables and graphics research are used that to achieve this goal. The authors analyze the existing classifications of intellectual capital and define the financial indicators of primary intellectual capital and secondary intellectual capital at different stages of business life cycle. The cost of primary intellectual capital is proposed to include: wage and bonus; training and professional development of employees; certification of personnel; additional pension provision; business trips, participation and conducting of exhibitions, presentations; recruiting. Instead, capitalized costs should be attributed to the value of secondary intellectual capital, in particular: for intellectual property and information infrastructure; licenses; registered trademarks; franchises, etc. In addition, the elements of secondary intellectual capital are reflected in period costs (costs for the formation, support and development of corporate culture, customer base, research and development, structural reorganization, etc.). The authors propose a matrix of priority financing of components of intellectual capital at various stages of business life cycle.

Keywords: *secondary intellectual capital, business life cycle, intellectual capital, human capital, primary intellectual capital, structural capital.*

Постановка проблеми. Близько 30 років тому знання та інформацію було визнано четвертим фактором виробництва поряд із землею, капіталом та робочою силою. Завдяки своїй здатності швидко трансформуватися в технології вони стимулювали появу та розквіт одних галузей та компаній і занепад інших, паралельно забезпечуючи прискорення основних бізнес-процесів. Все це сприяло стрімкому набуттю інтелектуальним капіталом (ІК) статусу потужного джерела конкурентної переваги будь-якого суб'єкта господарювання. За таких умов ефективна організація управління складовими інтелектуального капіталу потребує не лише якісного та оперативного інформаційного забезпечення та сучасних методів оцінки, що враховують його специфічну природу, а й комплексного підходу до збалансованого розвитку елементів людського та структурного капіталу з урахуванням особливостей цілей і завдань, що ставляться перед компанією на різних етапах її життєвого циклу, та наявних можливостей їх фінансування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у становлення та розвиток теоретико-методологічних засад інтелектуального капіталу як нового об'єкта економічної науки за останні тридцять років зробили такі іноземні вчені як: Л. Альканіц, Ф. Гомес-Безарес та Р. Рослендер (*L. Alcaniz, F. Gomez-Bezares and R. Roslender*) [1], Д. Думей (*J. Dumay*) [3], Л. Едвінссон і М. С. Мелоун (*L. Edvinsson and M. S. Malone*) [5], Д. Гатрі та Р. Петті (*J. Guthrie and R. Petty*) [6], К. Свейбі (*K. Sveiby*) [7].

Окремі аспекти ролі, структури та оцінки інтелектуального капіталу як найважливішого фактору виробництва у постіндустріальному суспільстві та особливості управління ним висвітлено у низці праць вітчизняних науковців, зокрема: В.Д. Базиловича [8], В.В. Вірченка [9], О.В. Кендюхова [10], А.А. Чухна [11] та інших.

Віддаючи належне науковим та практичним результатам досліджень, проведених зазначеними вченими, вважаємо, що подальшого розвитку потребують трансдисциплінарні аспекти управління інтелектуальним капіталом компанії, спрямовані на комплексне вирішення науково-практичного завдання

з підвищення ефективності його використання впродовж усього життєвого циклу компанії.

Мета статті полягає у встановленні та обґрунтуванні пріоритетності фінансування визначених на основі даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності елементів первинного та вторинного інтелектуального капіталу на різних стадіях функціонування компанії в цілях комплексної максимізації результатів її діяльності.

Методика дослідження. Для досягнення поставленої мети авторами використано такі методи і прийоми теорії пізнання як аналіз і синтез, встановлення причинно-наслідкових зв'язків розвитку процесів і явищ, моделювання, табличний та графічний методи.

Виклад основного матеріалу. Численні дослідження [1-11] інтелектуального капіталу (ІК) як джерела ринкової вартості компанії об'єднує ідея, що своєму формуванню він завдячує ресурсу, на який компанія в принципі не має права власності – своїм працівникам. Проте подібної єдності в підходах до його класифікації, що дозволяє структурувати даний феномен та поглибити вивчення його природи, наразі немає. Так, класики теорії ІК компанії Л. Едвінссон та М.С. Мелоун вважали за доцільне поділити його на людський та організаційний (структурний) капітал [5]. Під людським капіталом дослідники пропонують розуміти знання, навички, вміння та здібності працівників, які вони застосовують для виконання поставлених перед ними завдань, а також моральні цінності та культуру праці, що склалися та підтримуються в компанії. Натомість до складу організаційного капіталу вченими віднесено права на об'єкти інтелектуальної власності, відносини з клієнтами, організаційну структуру компанії тощо. При цьому, на відміну від людського капіталу, організаційний капітал може бути власністю компанії, окремі його складові визнаються об'єктами бухгалтерського обліку, а отже, у разі потреби можуть відокремлюватися та відчужуватися.

Один із основоположників теорії ІК К. Свейбі [7] запропонував його концепцію, що складається з трьох компонентів: людського капіталу, зовнішнього (пов'язаного з клієнтами) капіталу та внутрішнього (структурного) капіталу. Ця позиція підкріплюється

Бухгалтерський облік

результатами дослідження Р. Петті та Дж. Гатрі [6], які систематизували низку праць, присвячених питанням теорії та класифікації ІК.

Відаючи належне напрацюванням класиків, Л. Альканіц, Ф. Гомес-Безарес та Р. Рослендер [1] класифікують ІК на первинний та вторинний. І якщо за змістом та складовими первинний інтелектуальний капітал у їх трактуванні збігається з людським, а вторинний – зі структурним капіталом у розумінні Л. Едвінссона та М.С. Мелоуна, то власне наукова цінність запропонованого ними підходу, на нашу думку, полягає у встановленні у такий спосіб ієрархічної структури походження ІК компанії.

Людський капітал за походженням є первинним, оскільки саме завдяки людським знанням, кваліфікації, досвіду та навичкам створюються торгові марки, бренди, інтелектуальна власність, ділова репутація, клієнтська база тощо, які складають вторинний ІК компанії. Через те, що носії первинного ІК рано чи пізно залишають компанію, йому властиве постійне оновлення. Тоді як сформований їх зусиллями вторинний ІК залишається у розпорядженні компанії (переважно без втрат кількісних та якісних параметрів) та слугує тією базою, використовуючи яку їх наступники примножують досягнення та ринкову вартість компанії.

Ефективне розпорядження ІК, набутим у попередніх періодах, є запорукою стрімкого і

стабільного розвитку, особливо в умовах обмеженості наявних ресурсів, з чим стикаються практично усі новостворені компанії. Так, на етапі становлення у розпорядженні компанії є мінімальна сума фізичного, фінансового та інтелектуального капіталу, вона невідома потенційним клієнтам, а її підприємницькі ризики є надто високими. Тому первинний ІК є найбільшою цінністю такої компанії. Працівники, які з максимальною відданістю, ентузіазмом реалізують свій професійний, творчий та людський потенціал на благо компанії, значною мірою сприяють її розвитку та комерційному успіху. І хоча знання, навички, кваліфікація та досвід персоналу не є власністю компанії, і самі по собі вони не можуть бути капіталізовані, компанія отримує вигоди від їх використання у вигляді набутого вторинного ІК, частина елементів якого виступає її довгостроковими активами.

Первинний ІК відіграє найважливішу роль на етапах становлення та розвитку компанії, коли його частка в структурі загального ІК є найбільшою. На стадіях зрілості та спаду людський капітал поступово відходить на другий план завдяки зростанню структурного капіталу (рис. 1). Це є логічним наслідком успішності компанії, яка вже займає певну нішу на ринку, здобула сталу репутацію, сформувала клієнтську базу, отримала відповідні ліцензії, патенти, ноу-хау та інші складові вторинного ІК.

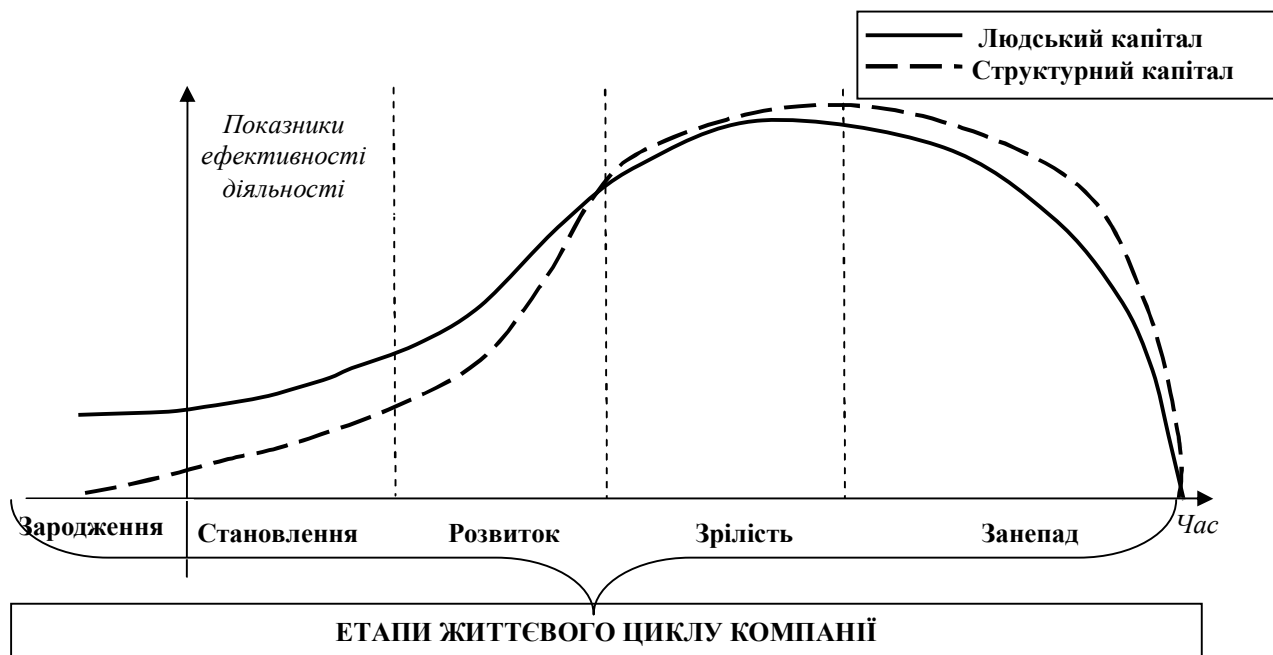

Рис. 1. Складові інтелектуального капіталу на етапах життєвого циклу компанії

Джерело: складено авторами.

У прискореному нарощенні величини ІК компанії важливу роль відіграє створення механізму його збалансованого фінансування. Враховуючи окреслену вище комплексність категорії «інтелектуальний капітал», організація ефективного управління ним має базуватися на якісному та достовірному інформаційному забезпеченні щодо окремих його складових. На нашу думку, джерелом значного

обсягу необхідних даних можуть бути показники, що генеруються в системі бухгалтерського обліку та фінансової звітності компанії і можуть бути оброблені методами прямого вимірювання ІК. Безумовними перевагами даних обліку та звітності як джерела інформації є чіткість визначення змісту та складу показників і стандартизованість підходів до їх оцінювання, що забезпечує не лише порівнюваність

результатів аналізу, а й можливість оперативного вибору релевантних інструментів управління окремими компонентами ІК.

Водночас, слід відзначити, що традиційні методи бухгалтерського обліку, які розроблялися, в першу чергу, для оцінки та розкриття особливостей фізичного капіталу, який тривалий час визнавався домінуючим фактором виробництва, неспроможні адекватно відобразити певну частину ІК компанії. Відтак існує необхідність визначення вартісних еквівалентів окремих складових ІК, які знаходять своє відображення у фінансовій звітності компанії.

Відсутність права власності на складові первинного ІК робить неможливим їх визнання у складі активів компанії. Тому, на нашу думку, їх вартісними еквівалентами, визначеними згідно стандартів бухгалтерського обліку та представленими у фінансовій звітності, є окремі статті витрат звітного періоду, які пов'язані з трудовими ресурсами компанії. Таким чином, вартісна оцінка первинного ІК може формуватися з витрат на:

- оплату праці та преміювання (кваліфікація);
- навчання та підвищення кваліфікації працівників (знання);
- атестацію кадрів (уміння та навички);
- додаткове пенсійне забезпечення (досвід роботи);
- відрядження, участь та проведення виставок, презентацій (особисті зв'язки працівників);
- рекрутинг (підбір персоналу).

Структурний капітал, який виникає в результаті ефективного функціонування первинного ІК компанії, частково може бути представлений у вигляді її нематеріальних активів. Зокрема, вартість

вторинного ІК складається з відображених у фінансовій звітності у складі необоротних активів:

- об'єктів інтелектуальної власності (ноу-хау, патентів, авторських прав, програмного забезпечення, баз даних, товарних знаків тощо);
- інформаційної інфраструктури компанії;
- ліцензій;
- зареєстрованих торгових марок;
- франшиз.

Частина вторинного капіталу не капіталізується, а відноситься на витрати періоду, подібно до складових людського капіталу. Так, фінансування заходів, спрямованих на формування, підтримку та розвиток корпоративної культури, клієнтської бази, досліджень та розробок, структурну реорганізацію тощо визнаються у складі операційних витрат і безпосередньо впливають як на абсолютні, так і на відносні показники результативності господарювання звітного періоду.

Для досягнення поставлених стратегічних цілей та тактичних завдань, що корелюють з етапами її життєвого циклу, компанія використовує комбінацію з різних складових ІК у різних пропорціях, що, у свою чергу, відбивається на показниках ефективності її діяльності. На нашу думку, виокремлення пріоритетних складових ІК на різних етапах розвитку компанії та забезпечення їх своєчасного фінансування у достатніх обсягах є вагомим фактором підвищення ефективності управління ІК та результативності діяльності компанії загалом. Таблиця 1 містить пропозиції щодо пріоритетності фінансування складових ІК, систематизованих в розрізі етапів життєвого циклу компанії.

Таблиця 1

Матриця пріоритетності фінансування складових ІК на різних етапах життєвого циклу компанії

Етапи життєвого циклу компанії	Види інтелектуального капіталу	
	Первинний ІК	Вторинний ІК
Зародження	- оплата праці та преміювання - відрядження, участь та проведення виставок, презентацій	- витрати на дослідження та розробки - інформаційна інфраструктура
Становлення	- оплата праці та преміювання - відрядження, участь та проведення виставок, презентацій	- витрати на дослідження та розробки - корпоративні заходи - формування баз даних
Розвиток	- навчання та підвищення кваліфікації працівників - рекрутинг - відрядження, участь та проведення виставок, презентацій	- права на об'єкти інтелектуальної власності - реєстрація торгових марок - інформаційна інфраструктура - клієнтська база - структурна реорганізація - вартість контрактів
Зрілість	- атестація кадрів - рекрутинг - додаткове пенсійне забезпечення	- права на об'єкти інтелектуальної власності - реєстрація торгових марок - ліцензії - франшизи - клієнтська база - вартість контрактів
Занепад	- оплата праці та преміювання - додаткове пенсійне забезпечення	- корпоративні заходи - структурна реорганізація

Джерело: розроблено авторами.

Враховуючи об'єктивну неспроможність фінансової звітності відобразити такі істотні компоненти ІК як внутрішньогенерований гудвіл та бренди, а також багаторічну відсутність зрушень у вирішенні проблеми стандартизації підходів як до визначення складових ІК, так і до порядку їх оцінювання, розвиток інформаційного забезпечення процесів прийняття управлінських рішень щодо ІК компанії для потреб внутрішніх та зовнішніх користувачів відбувається в напрямках розробки:

- спеціальної управлінської звітності, найвідомішим прикладом якої є Звіт про інтелектуальний капітал, запропонований Данським агентством з торгівлі, проект MERITUM тощо;

- інтегрованої звітності або звітності сталого розвитку (стандарт GRI 4; стандарт, розроблений The International Integrated Reporting Council; стандарт AA1000; стандарт ISO 26000 тощо) [2; 4].

Представлення інформації у спеціальній управлінській звітності, інтегрованій звітності, звітності сталого розвитку та іншій не фінансовій звітності здійснюється на основі комбінування різних одиниць виміру, що дає можливість відображати сильні та слабкі сторони компанії, потенційні ризики та перспективи не лише фінансово-економічних, а й соціальних та екологічних аспектів її діяльності. Отже, інформативність цих звітів щодо окремих складових ІК є доволі високою. Багатоплановість подібних звітів має на меті охопити інформаційні потреби різних груп стейкхолдерів, що паралельно сприяє зниженню транзакційних витрат та підвищує рівень економічної безпеки компаній, оскільки добровільне розширення переліку узгоджених відомостей, що розкривають різні аспекти діяльності компанії, мінімізує можливості торгівлі інсайдерською інформацією або маніпулювання нею з метою завдати шкоди репутації, поточному або майбутньому фінансовому стану, результатам діяльності тощо.

Однак через недоліки, іманентні переважно процесам їх запровадження (відсутність чітких та єдиних стандартів формування показників, відсутність відповідальності за неоприлюднення та наведення недостовірних даних, відсутність аудиторського висновку щодо змісту такої звітності тощо), подання звітів про інтелектуальний капітал та соціальної корпоративної звітності не вирішує найважливішого прикладного завдання з формування порівнюваної інформації про ІК компанії та його складові. А це, у свою чергу, унеможливає проведення аналізу впливу ІК та окремих його складових на результативність ведення бізнесу та визначення способів підвищення ефективності управління ними.

В Україні відповідно до вимог Директиви Європейського парламенту та Ради ЄС № 2013/34/ЄС [12] нещодавно було затверджено Методичні рекомендації до складання Звіту про управління [13], згідно з яким великі підприємства зобов'язані, а середні мають право подавати разом із річною фінансовою звітністю документ, що містить

фінансові та нефінансові дані, які характеризують поточний стан та перспективи діяльності, а також розкриває основні ризики та невизначеності діяльності таких підприємств. Виходячи зі змісту цих рекомендацій Звіт про управління має висвітлювати наступні напрями: організаційна структура та опис діяльності підприємства; результати діяльності; ліквідність та зобов'язання; екологічні аспекти; соціальні аспекти та кадрова політика; ризики; дослідження та інновації; фінансові інвестиції; перспективи розвитку; корпоративне управління [13]. Водночас в Методичних рекомендаціях зазначається, що вказані напрями та показники діяльності підприємства не є вичерпними, і підприємство може наводити у Звіті іншу релевантну інформацію, яку вважає за доцільне розкрити.

Отже, у цьому Звіті наводиться інформація про окремі елементи ІК. Зокрема, напрям «Соціальні аспекти та кадрова політика» де-факто охоплює складові людського капіталу, тоді як напрями, пов'язані з організаційною структурою, корпоративним управлінням, дослідженнями та розробками, екологічними аспектами є складовими структурного капіталу. Проте, на жаль, це далеко не вичерпний перелік його складових, щоб можна було сказати, що проблему інформаційного забезпечення управління ІК вирішено. Крім того, вище зазначені Методичні рекомендації є скороченою версією інших стандартів, які розроблені для складання інтегрованої звітності та звітності сталого розвитку. Таким чином, запровадження цих рекомендацій суттєво не підвищить поінформованість стейкхолдерів щодо складових елементів ІК, оскільки Звіт про управління матиме ту саму низку недоліків, що й іноземні аналоги, які подаються компаніями закордоном.

Висновки. Інноваційна природа ІК зумовлює розробку та застосування менеджментом компанії нестандартних підходів та рішень для успішного пошуку нових можливостей підвищення ефективності управління ним в умовах постіндустріального суспільства. І своєчасний вибір напрямів та обсягів фінансування окремих складових ІК виступає не лише запорукою їх розвитку та реалізації закладеного в них потенціалу, а й може слугувати ілюстрацією вдалих стратегічних рішень компанії. За таких умов цінність достовірної інформації про елементи ІК невинно підвищуватиметься.

Основними недоліками усіх видів добровільної звітності про ІК є непорівнюваність через відсутність стандартизованих методик формування показників та неможливість контролю за достовірністю наведених в них даних. Також посилюються на комерційну таємницю та небажання зашкодити власним інтересам компанії, які складають соціальну звітність або спеціальну звітність про інтелектуальний капітал, уникають розкриття суттєвої інформації, що істотно знижує перспективи її застосування для прийняття ефективних рішень зацікавленими сторонами.

Стандартизація формування та розкриття показників і обов'язковість аудиту позбавляють

фінансову звітність зазначених недоліків, а обмеженість переліку складових ІК, які в ній наводяться, може компенсуватися Коментарями з управління (IFRS Practice Statement Management Commentary). На думку П. Катальфо та І. Вульф (P. Catalfo and I. Wulf), [2] використання цих Коментарів в якості джерела інформації про ІК компанії має додаткові переваги, оскільки вони мають містити дані про наявні ресурси компанії, а також транзакції, які їх змінюють. Окрім результатів діяльності, вони містять інформацію щодо розвитку компанії, для ілюстрування якого використовуються не лише кількісні, але й якісні характеристики. Це дає підстави сподіватись, що в тандемі з методами описового обліку (narrative accounting) традиційна методологія ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності має резерви надання достовірних даних для управління ІК, шляхом формування відомостей про ті складові ІК, які не можна визнати витратами або активами суб'єкта господарювання.

4 Список використаних джерел

1. Alcaniz, L., Gomez-Bezares, F., Roslender, R. Theoretical perspectives on intellectual capital: A backward look and a proposal for going forward. *Accounting Forum*. 2011. Vol. 35. No. 2. pp. 104-117. <https://doi.org/10.1016/j.accfor.2011.03.004>
2. Catalfo P., Wulf I. Intangibles disclosure in management commentary regulation in Germany and Italy: a semantic approach. *Journal of Intellectual Capital*. 2016. Vol. 17. Nr. 1. pp. 103-119. <https://doi.org/10.1108/JIC-09-2015-0083>
3. Dumay J. C. Grand theories as barriers to using IC concepts. *Journal of Intellectual Capital*. 2012. Vol. 13. Nr. 1. pp. 4-15. <https://doi.org/10.1108/14691931211196187>
4. Dumay J., Guthrie J. Involuntary disclosure of intellectual capital: is it relevant? *Journal of Intellectual Capital*. 2017. Vol. 18. Nr. 1. pp. 29-44. <https://doi.org/10.1108/JIC-10-2016-0102>
5. Edvinsson L., Malone M. S. Intellectual capital. The proven way to establish your company's real value by measuring its hidden brainpower. London: Judy Piatkus (Publishers) Limited, 1997. 240 p.
6. Petty R., Guthrie, J. Intellectual capital literature review Measurement, reporting and management. *Journal of Intellectual Capital*. 2000. Vol. 1. No. 2. pp. 155-176. <https://doi.org/10.1108/14691930010348731>
7. Sveiby K. Intellectual capital: thinking ahead. *Australian CPA*. 1998. Vol. 68. No. 5. pp. 18-22.
8. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність. Київ: Знання, 2014. 671 с.
9. Вірченко В. В. Особливості оцінки об'єктів інтелектуальної власності. *Науковий вісник Чернівецького університету. Економіка*. 2014. Випуск 694-695. С. 18-21.
10. Кендохов О. В. Ефективне управління інтелектуальним капіталом: монографія. Донецьк: ДонУЕП, 2008. 359 с.
11. Чухно А. А. Інтелектуальний капітал: сутність, форми і закономірності розвитку. *Економіка України*. 2002. № 12. С. 61-67.
12. Директива Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу № 2013/34/ЄС «Про щорічну фінансову звітність, консолідовану фінансову звітність та пов'язані з ними звіти певних типів компаній». URL: https://minjust.gov.ua/m/str_45877
13. Методичні рекомендації зі складання звіту про управління: Постанова Міністерства фінансів України № 982 від 07.12.2018 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0982201-18>

4 References

1. Alcaniz, L., Gomez-Bezares, F., & Roslender, R. (2011). Theoretical perspectives on intellectual capital: A backward look and a proposal for going forward. *Accounting forum*, 35(2), 104-117. <https://doi.org/10.1016/j.accfor.2011.03.004>
2. Catalfo, P., & Wulf, I. (2016). Intangibles disclosure in management commentary regulation in Germany and Italy: a semantic approach. *Journal of Intellectual Capital*, 17(1), 103-119. <https://doi.org/10.1108/JIC-09-2015-0083>
3. Dumay, J. C. (2012). Grand theories as barriers to using IC concepts. *Journal of Intellectual Capital*, 13(1), 4-15. <https://doi.org/10.1108/14691931211196187>
4. Dumay, J., & Guthrie, J. (2017). Involuntary disclosure of intellectual capital: is it relevant? *Journal of Intellectual Capital*, 18(1), 29-44. <https://doi.org/10.1108/JIC-10-2016-0102>
5. Edvinsson, L., & Malone, M. S. (1997). Intellectual capital. The proven way to establish your company's real value by measuring its hidden brainpower. London: Judy Piatkus (Publishers) Limited.
6. Petty, R., & Guthrie, J. (2000). Intellectual capital literature review: measurement, reporting and management. *Journal of Intellectual Capital*, 1(2), 155-176. <https://doi.org/10.1108/14691930010348731>
7. Sveiby, K. E. (1998). Intellectual capital: Thinking ahead. *Australian CPA*, 68, 18-23.
8. Bazylevych, V. D. (2014). *Intelektualna vlasnist [Intellectual property]*. Kyiv: Znannya.
9. Virchenko, V. V. (2014). Osoblyvosti otsinky ob'ektiv intelektualnoi vlasnosti [Peculiarities of intellectual property valuation]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Ekonomika*, (694-695), 18-21.
10. Kendiukhov O. V. (2008). *Efektivne upravlinnia intelektualnym kapitalom [Effective intellectual capital management]*. Donetsk: DonUEP.
11. Chukhno, A. A. (2002). Intelektualnyi kapital: sutnist, formy i zakonirnosti rozvytku [Intellectual capital: the essence, forms and development patterns]. *Ekonomika Ukrainy*, 12, 61-67.
12. Ministry of Justice of Ukraine. (2013). Pro shchorichnu finansovu zvitnist, konsolidovanu finansovu zvitnist ta pov'язani z nymy zvity pevnykh typiv kompanii [On the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings]. Retrieved from: https://minjust.gov.ua/m/str_45877
13. Verkhovna Rada of Ukraine. (2018). Metodichni rekomendatsii zi skladannia zvitnu pro upravlinnia [Methodological recommendations for drawing up a management statement]. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0982201-18>